

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
ANDIJON MASHINASOZLIK INSTITUTI**

**MASHINASOZLIK
ILMIY-TEXNIKA JURNALI**

**МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И ИННОВАЦИЙ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН
АНДИЖАНСКИЙ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ**

**НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
МАШИНОСТРОЕНИЕ**

**MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATIONS REPUBLIC
OF UZBEKISTAN
ANDIJAN MACHINE-BUILDING INSTITUTE
SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL
MACHINE BUILDING**

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) Rayosatining 2021-yil 30-dekabrda 310/10-son qarori bilan Andijon mashinasozlik institutining “Mashinasozlik” ilmiy-texnika jurnali “TEXNIKA” va “IQTISODIYOT” fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Ushbu jurnalda chop etilgan materiallar tahririyatning yozma ruxsatisiz to‘liq yoki qisman chop etilishi mumkin emas. Tahririyatning fikri mualliflar fikri bilan har doim mos tushmasligi mumkin. Ilmiy-texnika jurnalida yozilgan materiallarning haqqoniyligi uchun maqolaning mualliflari mas‘uldirlar.

MASHINASOZLIK
ILMIY-TEXNIKA JURNALI

Bosh muharrir:

U.M.Turdialiyev – texnika fanlari doktori, k.i.x.

Mas’ul muharrir:

U.A.Madrahimov – iqtisodiyot fanlari doktori, professor.

T A H R I R H A Y ’ A T I

Turdialiyev Umid Muxtaraliyevich – texnika fanlari doktori, katta ilmiy xodim (AndMI);
Madrahimov Ulug’bek Abdixalilovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor (AndMI);
Negmatov Soyibjon Sodiqovich – texnika fanlari doktori, professor O’ZRFA akademigi (TDTU);
Abralov Maxmud Abralovich – texnika fanlari doktori, professor (TDTU);
Dunyashin Nikolay Sergeevich – texnika fanlari doktori, professor (TDTU);
Norxudjayev Fayzulla Ramazanovich – texnika fanlari doktori, professor (TDTU);
Pirmatov Nurali Berdiyarovich – texnika fanlari doktori, professor (TDTU);
Salixanova Dilnoza Saidakbarovna – texnika fanlari doktori, professor (O’ZRFA UNKI);
Siddikov Ilxomjon Xakimovich – texnika fanlari doktori, professor (TIQXMMI);
Fayzimatov Shuhrat Numanovich – texnika fanlari doktori, professor (FarPI);
Xakimov Ortiqali Sharipovich – texnika fanlari doktori, professor (Standartlashtirish, sertifikatlashtirish va texnik jihatdan tartibga solish ilmiy-tadqiqot instituti);
Xo’jayev Ismatillo Qo’shiyevich – texnika fanlari doktori, professor (Mexanika instituti);
Ipatov Oleg Sergeevich – professor (Sankt-Peterburg politexnika universiteti, Rossiya);
Naumkin Nikolay Ivanovich - p.f.d., t.f.n., professor. (Mordov milliy tadqiqot davlat universiteti, Rossiya);
Aliyev Suxrob Rayimjonovich – fizika-matematika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (AndMI);
Shen Zhili – professor (Shimoliy Xitoy texnologiyalar universiteti, Xitoy);
Hu Fuwen – professor (Shimoliy Xitoy texnologiyalar universiteti, Xitoy);
Won Cholyeon – professor (Janubiy Koreya Milliy tadqiqotlar fondi, Janubiy Koreya);
Celio Pina – professor (Setubal politexnika universiteti, Portugaliya);
Ricardo Baptista – professor (Setubal politexnika universiteti, Portugaliya);
Rui Vilela – professor (Setubal politexnika universiteti, Portugaliya);
Dmitriy Albertovich Konovalov - t.f.n., professor (Voronej davlat texnika universiteti);
Мухаметшин Вячеслав Шарифуллович – директор Института нефти и газа федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Уфимский государственный нефтяной технический университет» (филиал в г.Октябрьском), доктор геологоминералогических наук, профессор.
Nimchik Aleksey Grigorevich – kimyo fanlari doktori, professor (TDTU Olmaliq filiali)
Muftaydinov Qiyomiddin – iqtisodiyot fanlari doktori, professor (AndMI);
Zokirov Saidfozil – i.f.d., (Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti);
Orazimbetova Gulistan Jaksilikovna - t.f.d., dotsent (AndMI)
Jo’raxonov Muzaffar Eskanderovich – iqtisodiyot fanlari bo’yicha falsafa doktori (AndMI);
Ermatov Akmaljon – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (AndMI);
Qosimov Karimjon – texnika fanlari doktori, professor (AndMI);
Yusupova Malikaxon – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (AndMI);
Akbarov Xatamjon Ulmasaliyevich – texnika fanlari nomzodi, dotsent (AndMI);
Mirzayev Otabek Abdiraximovich – texnika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (AndMI);
Soxibova Zarnigor Mutalibjon qizi – fizika-matematika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD), (AndMI);
Raxmonov O’ktam Kamolovich – texnika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD), (TDTU, Olmaliq filiali);
Xoshimov Xalimjon Xamidjanovich – texnika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD), (AndMI).
Kuluyev Ruslan Raisovich - texnika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD), (TDTU).

Texnik muharrir:

B.Iminov, M.Kenjayeveva – Andijon mashinasozlik instituti nashriyoti.

Tahririyat manzili: Andijon shahar, Bobur shox ko’cha, 56-uy. **Tel:** +998 74-224-70-88 (1016)

Veb sayt: www.andmiedu.uz

e-mail: andmi.jurnal@mail.ru

“Mashinasozlik” ilmiy-texnika jurnali O‘zbekiston Respublikasi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligining 2020 yil 28- fevraldagi 04-53-raqamli guvohnomasiga binoan chop etiladi.

Время переходных процессов в структурах солнечных элементах на основе cigs <i>Акбаров Ф.А.</i>	107
Изучение влияния металлических поверхностей к системам frid технологии <i>Хамзаев Д.И.</i>	112
QISHLOQ XO‘JALIGI ISHLAB CHIQRARISHINI MEXANIZATSIYALASH TEXNOLOGIYASI	
Don mahsulotlari korxonalarida mahsulotlar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni monitoring qilish tizimi algoritmi <i>Safarov E.X.</i>	118
Meva-sabzavot va poliz mahsulotlarini sublimatsiya uslubida quritish jarayonini eksperimental tadqiq etish <i>Egamberdiyev A.A.</i>	124
Ipak qurtlarini parvarishlashda zamonaviy texnologiyalar <i>Sharibayev N.Y., Ibragimov A.T., Maxmudov B.M.</i>	129
Takomillashtirilgan pnevmatik seyalkaning dala sinovlarini o‘tkazish usullari va natijalari <i>Saidova M.T.</i>	136
Ipak qurtlarini parvarishlashda innovatsion texnologiyalar <i>Sharibayev N.Y., Ibragimov A.T., Maxmudov B.M.</i>	141
Сопоставительный анализ двух способов регулирования насосными агрегатами <i>Умаров Ш.Б., Абдуллабеков И.А., Мирсаидов М.М., Орунов С. Ҳ.</i>	148
Orqa qatlam halqa ipi uzunligini ikki qatlamli trikotajning texnologik ko‘rsatkichlariga ta‘sirini tadqiqi <i>Mirxojaev M.M.</i>	155
Обзор исследований по механизации применения полиэтиленовой пленки на посевах хлопчатника <i>Эрматов К.М.</i>	162
TRANSPORT	
Aerodinamik tozalash qurilmasi geometrik o‘lchamlarining optimal parametrlarini aniqlash <i>Sidikov A.X.</i>	171
Determination of static characteristics of optoelectronic discrete displacement transducers with hollow and fiber fiber <i>Kholmatov U.S.</i>	180
Issiq iqlim sharoitida foydalanish uchun avtomobillarning yoqilg‘i quyish bo‘g‘izi qopqog‘ini sinov usullarini ishlab chiqish <i>Qayumov B.A.</i>	188
Haydovchi va muhandis xodimlar orasidagi masofaviy aloqa tizimi <i>Nasirov I.Z.</i>	194
IQTISODIYOT	
Sanoat korxonalarida asosiy fondlardan foydalanish samaradorligini oshirish yo‘llari <i>Muxtarov M.M.</i>	202

IQTISODIYOT

Muxtarov Maxmudjon Marifovich
Andijon mashinasozlik instituti
“Intellektual boshqaruv va kompyuter tizimlari”
fakulteti dekani (PhD) m.m.muxtorov@mail.ru
+99893 699-77-47

SANOAT KORXONALARIDA ASOSIY FOND LARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОСНОВНЫХ ФОНДОВ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF USING FIXED ESSETS IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Anotatsiya

Ushbu maqolada sanoat korxonalarida asosiy fondlarning ahamiyati, bugungi kundagi mavjud holati, shuningdek ishlab chiqarish natijalariga ularning ta’siri o‘rganilgan. Muallif mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish, korxonalarining iqtisodiy natijalarini yaxshilash va iqtisodiy samaradorlikni oshirishda asosiy fondlarning ahamiyati bo‘yicha mulohazalar yuritadi.

Аннотация

В данной статье рассматривается значение основных фондов промышленных предприятий, их современное состояние, а также влияние на результаты производства. Автор комментирует значение основных фондов в развитии экономики страны, улучшении экономических результатов предприятий и повышении экономической эффективности.

Annotation

This article examines the importance of fixed assets in industrial enterprises, their current state, as well as their impact on production results. The author comments on the importance of the main funds in developing the country's economy, improving the economic results of enterprises and increasing economic efficiency.

Kalit so‘zlar: sanoat, korxonalar, asosiy fond, ishlab chiqarish quvvati, texnologiya, foyda, rentabellik, investitsiya, avtomatlashtirish, raqamlashtirish, sun’iy intellekt.

Keywords: industry, enterprise, fixed assets, production capacity, technology, profit, profitability, investment, automation, digitalization, artificial intelligence.

Ключевые слова: промышленность, предприятие, основные фонды, производственная мощность, технология, прибыль, рентабельность, инвестиции, автоматизация, цифровизация, искусственный интеллект.

Milliy iqtisodiyotni rivojlanishini ta’minlashda sanoat korxonalarining ahamiyati yuqori hisoblanadi. Chunki, sanoat milliy iqtisodiyotda yetakchi tarmoq hisoblanib, aholi bandligini ta’minlashdagi ahamiyati va sanoatda yaratilayotgan mahsulot hajmi orqali yaqqol ifodasini ko‘rishimiz mumkin. Milliy iqtisodiyotimizni iqtisodiy jihatdan taraqqiy ettirish va shu asosda jamiyat a’zolarining moddiy va ma’naviy farovonligini ta’minlash xo‘jalik yurituvchi subyektlarning samarali faoliyat yuritishi, ularning faoliyatini takomillashtirishga bog‘liqdir. Buni amalga oshirishda ishlab chiqarish korxonalarini mavjud imkoniyatlaridan to‘la foydalanish hamda ular faoliyatini zamonaviylashtirish talab etiladi. Ma’lumki, sanoat

korxonalarining iqtisodiy faoliyatini samaradorligini ta'minlashda asosiy fondlarga alohida e'tibor qaratish talab etiladi.

Asosiy fondlardan samarali foydalangan holda korxonalar raqobatbardosh ustunlikka ega bo'ladilar va bu ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, jarayonlarni optimallashtirish, mahsulot sifati va hajmini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshiradigan yangi texnologiyalarni joriy etishni o'z ichiga oladi. Asosiy fondlardan optimal foydalanish asosida mavjud ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish natijalari ham yaxshilanadi. Bu esa ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi. Shu bilan birga asosiy fondlardan samarali foydalanish yangi ish o'rinlari yaratishga, aholining turmush darajasini oshirishga va jamiyatda farovonlikni ta'minlashga yordam beradi.

Sanoat korxonalarida asosiy fondlarni iqtisodiy mohiyati bir qator iqtisodchilar tomonidan o'rganilgan. Xususan, "Asosiy fondlar-korxonalar ishlab chiqarish vositalarining bir qismi bo'lib, ishlab chiqarish jarayonida uzoq vaqt ishtirok etadi va o'zining natural-moddiy holatini yo'qotmaydi hamda o'z qiymatini tayyorlanayotgan mahsulotlarga qismlab o'tkazib beradi. Asosiy vositalar qiymatini tayyorlanayotgan mahsulotga o'tkazish jarayoni amortizatsiya deb, ushbu jarayonda to'plangan mablag'lar esa amortizatsiya ajratmalari deb ataladi" [2].

"Asosiy vositalar deb ishlab chiqarish siklida bir necha bor qatnashib o'zining qiymatini yaratilayotgan mahsulotlarga qisman-qisman o'tkazuvchi hamda jismoniy shaklini saqlab qoluvchi mehnat vositalariga aytiladi" [3].

"Asosiy vositalar-korxonalar xo'jalik faoliyatini yuritishda uzoq davom etadigan vaqt mobaynida, mahsulot ishlab chiqarish, ish bajarish va xizmat ko'rsatish yoki ma'muriy va ijtimoiy-madaniy funksiyalarni amalga oshirish jarayonida foydalaniladigan moddiy aktivlardir" [4].

"Asosiy ishlab chiqarish fondlari deb, ishlab chiqarish jarayonida uzoq davr bevosita va bilvosita qatnashadigan, moddiy boyliklar yaratishda ishtirok etadigan hamda tabiiy shaklini saqlagan holda o'z qiymatini tayyorlanayotgan mahsulotga asta-sekin, tuzishiga qarab o'tkazib boradigan mehnat vositalariga aytiladi" [5].

"Asosiy vositalar ishlab chiqarish faoliyatida uzoq yillar qatnashadigan, o'z boshlang'ich qiymatini ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar tarkibiga yoki moliyaviy natijalar hisobidan qoplanadigan xarajat obyektlariga o'zining belgilangan xizmat muddati davomida bo'lingan tartibda o'tkazadigan hamda jismoniy shaklini o'zgartirmaydigan mehnat qurollaridir" [6].

Demak asosiy fondlar deganda ishlab chiqarish jarayonida uzoq muddat ishtirok etuvchi, natural shaklini o'zgartirmagan holda o'z qiymatini foydalanish jarayonida asta-sekinlik bilan mahsulot tannarxiga o'tkazib boruvchi ishlab chiqarish resurslari hisoblanadi.

Asosiy fondlardan foydalanish samaradorligini oshirishda quyidagi omillarga alohida e'tibor berish talab etiladi:

- **fondlarning yaroqlilik darajasini saqlash va ularni qayta tiklash, ya'ni ishlab chiqarish vositalaridan samarali foydalanish uchun ularning texnik holatini doimo kuzatib borish, profilaktik xizmatlarni o'z vaqtida amalga oshirish;**

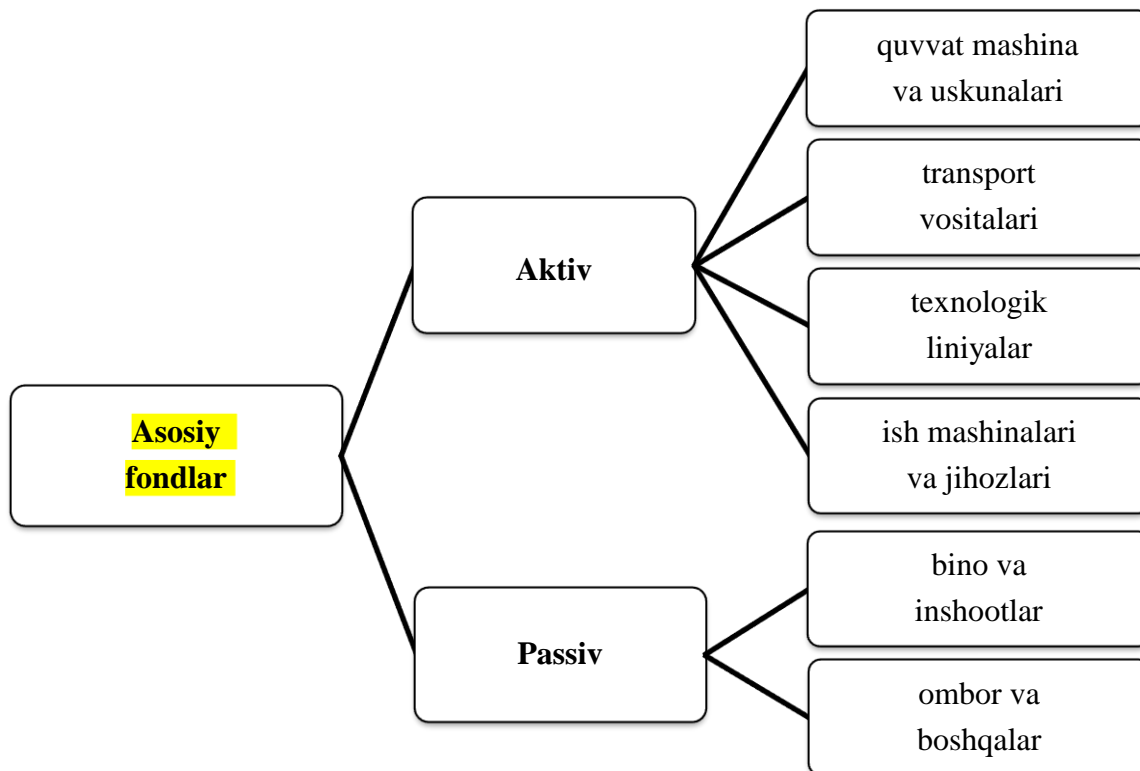
- **amortizatsiyani hisoblash va modernizatsiyalash bunda korxonalar amortizatsiya jarayonlarini to'g'ri boshqarib, mavjud uskunalarni o'z vaqtida yangilash yoki modernizatsiya qilish;**

- **rejalashtirish va resurslardan samarali foydalanish, ya'ni asosiy fondlarni rejali ravishda foydalanish va ulardan oqilona foydalanish imkoniyatlari xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirish;**

- **yaroqlilik va foydalanish koeffitsientini oshirish, bunda ishlab chiqarish quvvatlaridan maksimal darajada foydalanish uchun ishlab chiqarishni tashkil etishni zamonaviy usullarini joriy etish;**

• **innovatsiyalar va texnologiyalarni joriy etish, ya'ni** zamonaviy texnologiya va innovatsiyalardan foydalanish asbob-uskunalardan yanada samarali foydalanish imkoniyatini yaratib, ishlab chiqarish jarayonidagi yo'qotishlarni kamaytirish.

Asosiy fondlarni to'la baholash uchun uni tarkibini o'rganish zarur. Asosiy fondlarning tarkibi deyilganda ularning ikki asosiy guruhga bo'linishi tushuniladi (1-pacm).

1-rasm. Asosiy fondlarning foydalanish darajasini baholash bo'yicha turkumlanishi²

Ishlab chiqarishda ishtirok etmaydigan asosiy fondlarning maqsadi xodimlarning madaniy va moddiy ehtiyojlarini qondirishdan iboratdir bo'lsa ishlab chiqarishda qatnashuvchi asosiy fondlarning maqsadi moddiy boyliklar yaratishda ishtirok etishga qaratilgan.

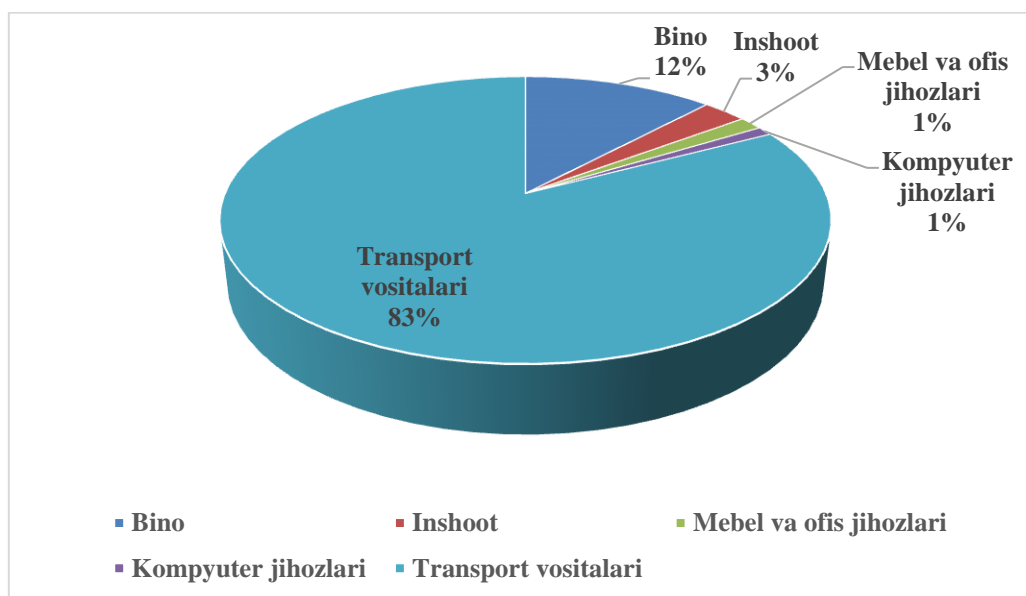
Korxonalar faoliyati jarayonida foydalanilayotgan barcha asosiy fondlar harakatdagi asosiy vositalar bo'lib hisoblanadi va tahlil qilinadi. Korxonaning asosiy fondlari tarkibini tahlil qilish, asosan, unga tegishli bo'lgan jismoniy aktivlarning turlari, qiymatini tekshirishdan iborat. Ushbu tahlil korxonaning mahsulot va xizmatlarni samarali tashkil etish qobiliyatini baholashga yordam beradi. Andijon tuman yo'llardan foydalanish unitar korxonasining asosiy fondlar tarkibini bahoalashda amalga oshirilgan SWOT tahlili natijasida kuchli tomonlari, kamchiliklari, imkoniyatlari va kutilishi mumkin bo'lgan tahdidlar baholandi.

- Kuchli tomonlari: zamonaviy, yaxshi ta'minlangan asosiy fondlarning yuqori ulushga ega bo'lishi, korxonaning mavqeyini oshiradi. Bu iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan birga, texnik xizmat ko'rsatish xarajatlarini kamaytirishni va potentsial yuqori sifatli xizmat ko'rsatish imkoniyatini oshiradi.
- Kamchiliklari: eskirgan asosiy fondlarga haddan tashqari ishonish samarasizlikka, yuqori texnik xarajatlarga, xavfsizlikka tahdidlar va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan bir qator muammolarga olib keladi.

² Muallif ishlanmasi

- Imkoniyatlar: asosiy vositalarni yangilash, ya'ni to'liq foydalanilmayotgan yoki yangilanishga muhtoj asosiy fondlarni zamonaviy asosiy vositalarga almashtirish samaradorlikni oshirish, ishlab chiqarish uchun qulay shart aroitlar, texnika xafsizligini oshirish imkoniyatlarini taqdim etadi.
- Tahdidlar: eskirgan asosiy fondlar buzilishlarga ko'proq moyil bo'ladi va ta'mirlash xarajatlarini talab qiladi, raqobatbardoshlikni pasaytiradi va korxonani inqirozga olib kelishi mumkin.

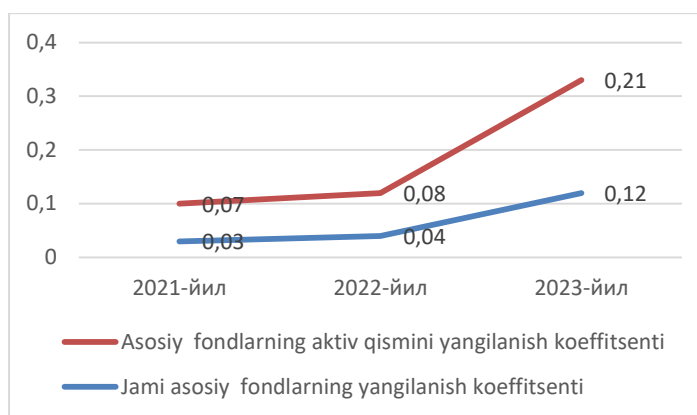
Andijon viloyatida faoliyat ko'rsatayotgan bir qator korxonalar faoliyatida ham asosiy fondlar tarkibi o'zgarib borgan (2-rasm). Xususan "Andijon tuman yo'llardan foydalanish unitar korxonasi" yirik korxonalardan biri bo'lib, korxonada 100 nafardan ortiq xodim faoliyat ko'rsatadi. Korxonada o'rtacha bir yilda 17980 mln. so'mlikdan ortiq xizmat ko'rsatib kelmoqda.

2-rasm. "Andijon tuman yo'llardan foydalanish unitar korxonasi" ning asosiy fondlar tarkibi o'zgarishi³

Korxonaning asosiy fondlari tarkibida transport vositalari 83 foizni tashkil etgan bo'lsa, bino 12 foizni, inshoot 3 foizni, mebel va ofis jihozlari 1 foizni, kompyuter jihozlari esa 1 foizni tashkil etgan, ya'ni korxonaning faoliyati yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda asosiy fondlar tarkibida asosiy ulush transport vositalariga to'g'ri kelgan. Korxonaning faoliyati yo'nalishi bevoqif transport vositalari bilan bog'liq bo'lib, mavjud asosiy fondlarning 91 foizi ishga yaroqli bo'lgan, lekin oxirgi yillarda bir qator transport vositlar eskirganligi uchun korxonaning iqtisodiy natijalari bir muncha pastlaganligin ko'rishimiz mumkin. Korxonadi 2022-yilda kiritilgan investitsiyalar asosida mavjud aktiv asosiy fondlarning muayyan qismi yangilangan. Natijada korxonaning asosiy fondlarining yangilanish koeffitsenti 2023-yili 12 foizni tashkil etgan bo'lib, uning tarkibidagi aktiv fondlarning yangilanish koeffitsenti 21 foizni tashkil etgan. Korxonaning sof foydasi 2023-yili 18 foizga ortgan bo'lsa, umumiy rentabellik darajasi 3.2 foizga yaxshilangan (4-rasm).

³ Muallif ishlanmasi

4-rasm. “Andijon tuman yo’llardan foydalanish unitar korxonasi”ning asosiy fondlarining yangilanish koeffitsenti o’zgarishi⁴

Xulosa o’rnida “Andijon tuman yo’llardan foydalanish unitar korxonasi” ning asosiy fondlar tarkibini takomillashtirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirishni tashkil etish maqsadida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- korxonada jihozlarni to’liq modernizatsiya qilish, asosiy fondlarni to’la ish bilan ta’minlash, asosiy fondlarning aktiv qismi bo’lgan transport vositalaridan foydalanishning smenalik koeffitsentlarini oshirish va ularning tarkibini takomillashtirish, asosiy va aylanma fondlar mutanosibligini ta’minlash, ishlab chiqarishga intensiv texnologiyalar tizimini joriy etish, bunda xorijiy investitsiyalarni korxonaga jalb qilish;

- asosiy fondlardan foydalanishda korxonaga jamoasi a’zolarining moddiy manfaatdorligini ta’minlash;

- asosiy fondlarga hizmat ko’rsatish tizimining rivojlantirish, ularni vaqtida texnik qarovlardan o’tkazish. joriy va kapital ta’mir qilish ishlarni talab darajasida tashkil etish va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28- yanvardagi 2022—2026-yillarga mo’ljallangan “Yangi O’zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to’g’risida”gi PF-60-son farmoni;
2. Bababekova D.Sh, Xojiyev B.D, Zaynutdinova U.J. “Korxonada iqtisodiyoti va innovatsiyalarni boshqarish” o’quv qo’llanma. Toshkent: 2018;
3. Vahobov A.V, Ishonqulov N.F, Ibrohimov A.T “Moliyaviy boshqaruv tahlili” Toshkent: 2013-yil 437-bet;
4. Karimov A.A, Kurbanbayev J.E, Jumanazarov S.A. “Buxgalteriya hisobi” o’quv qo’llanman. Toshkent 2020-yil. 25-bet;
5. Marifovich, M. M. (2023). THE EFFECT OF PRODUCT DIVERSIFICATION ON THE ECONOMIC EFFICIENCY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES. *Deutsche Internationale Zeitschrift für Zeitgenössische Wissenschaft*, (68).
6. Muxtarov, M. (2023). MAHSULOTLARNI DIVERSIFIKATSIYALASH ASOSIDA TO’QIMACHILIK SANOATI KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO’LLARI. *Iqtisodiyot va ta’lim*, 24(5), 274-278.
7. Marifovich, M. M. (2022). MEANS TO INCREASE EFFICIENCY IN INDUSTRIAL PRODUCTION. *Confrencea*, 6(6), 104-107.
8. Ortiqov A. “Sanoat iqtisodiyoti” o’quv qo’llanma Toshkent 2014-yil. 155-bet;

⁴ Muallif ishlanmasi